

3. Листопад Н. Математика: підручник для 4 класу ЗЗСО (у 2-х частинах). Частина 2 / Н. Листопад. – Київ: ОУВЦ Оріон, 2021. – 128 с.
4. Скворцова С. Математика: підручник для 4 класу ЗЗСО (у 2-х частинах). Частина 1 / С.О. Скворцова, О.В. Онопрієнко. Харків: Вид-во «Ранок», 2021. – С. 40 – 44
5. Скворцова С. О. Нова українська школа: методика навчання математики у 3–4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегративного і компетентнісного підходів: навч.-метод. посіб. / С. О. Скворцова, О. В. Онопрієнко. – Харків : Вид-во «Ранок», 2020. – 320 с.
6. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3 – 4 клас. – URL: <https://mon.gov.ua/> – С. 52 – 59.

Формування ключових компетентностей учнів початкових класів на уроках читання під час дистанційного навчання

Світлана ЛОГВИНЕНКО,
учитель початкових класів,
комунального закладу «Харківська гімназія № 145
Харківської міської ради», учитель II категорії
sveta21226@gmail.com

У статті підкреслено ключову роль літератури у формуванні національної свідомості та духовності українського народу. Автор акцентує увагу на необхідності розвитку навичок усвідомленого читання у школярів/школярок, що є одним із найважливіших завдань сучасної освіти. Особлива увага приділяється формуванню читацької компетентності молодших школярів/школярок як основи їхнього мовленнєвого та інтелектуального розвитку, а також здатності емоційно сприймати твори, аналізувати їх та застосовувати знання на практиці. У зв'язку з викликами дистанційного навчання, зумовленими війною, представлені практичні методи та вправи для розвитку читацької компетентності, зокрема артикуляційна зарядка, робота з пропущеними та «прихованими» словами, а також використання інтернет-ресурсів. Наголошено на важливості врахування індивідуальних особливостей дітей та необхідності адаптації навчального процесу до потреб нового покоління.

Ключові слова: література, читання, читацька компетентність, Нова українська школа (НУШ), компетентнісний підхід, усвідомлене читання, розвиток мовлення, дистанційне навчання, методи навчання, вправи з читання.

*Книги — морська глибина,
Хто в них пірне аж до дна,
Той, хоч і труду мав досить,
Дивнії перла виносить.*
І. Я. Франко

Література відіграє вирішальну роль у формуванні національної свідомості українського народу та збагаченні його духовності. Проте, щоб вона ефективно виконувала свою виховну функцію, необхідно розвивати навички осмисленого читання художніх творів, сприяти правильному сприйняттю дійсності та заохочувати наслідування позитивних героїв.

Одним із найважливіших завдань школи є навчити учнів майстерно читати. Як писав В. Сухомлинський, «читання – це вікно, через яке діти відкривають для себе світ і пізнають себе».

Основою для розбудови Нової української школи, особливо мовної освіти, є ідеї діяльнісного, особистісно спрямованого та компетентісного навчання. Це викликано необхідністю реагувати на сьогодення, коли неможливо дати учням знання на все життя, а найважливішим є вміння та бажання діяти залежно від обставин і постійно вчитися.

У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти (затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392) дається тлумачення понять «компетентність», «ключова компетентність», «компетентнісний підхід»:

- **компетентність** – набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці;
- **ключова компетентність** – спеціально структурований комплекс характеристик (якостей) особистості, що дає можливість їй ефективно діяти у різних сферах життєдіяльності і належить до загальногалузевого змісту освітніх стандартів;
- **компетентнісний підхід** – спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності.

У документі також визначено ключові компетентності, які мають бути сформовані в процесі освітньої діяльності в навчальному закладі. До кожної компетентності розписано три компоненти: уміння, ставлення, навчальні ресурси. Єдине, сьогодні ми їх маємо використовувати свідомо, формуючи ключові компетентності. Сучасний освітній процес спрямований на виховання учня – суб'єкта культури і власної життєтворчості. Велику роль у цьому процесі відіграє книга. Тому читання, виховання читацької культури, формування в учнів читацької компетентності — пріоритетні напрями спільної діяльності педагогів і батьків.

Формування в дітей читацької компетентності є важливим для їхнього мовленнєвого та інтелектуального розвитку, оскільки передбачає не тільки розширення словникового запасу та вдосконалення мовлення, але й розвиток таких навичок, як швидко, усвідомлене та правильне читання, а також виразне читання. Крім того, читацька компетентність стимулює розвиток творчих здібностей, мислення та самостійності.

В узагальненому вигляді розвиток читацької компетентності можемо представити на схемі (див. *рис. 1*).

Усі складові читацької компетентності тісно взаємопов'язані. Результатом їхньої взаємодії є сформована читацька компетентність молодшого школяра, яка характеризується стійким інтересом до читання, знанням літератури як виду мистецтва та науки, сформованими вміннями сприймати, розуміти зміст творів різних жанрів і обґрунтовано оцінювати їх, здатністю застосовувати набуті знання та вміння у власній літературній діяльності, розвинутими творчими здібностями та системою цінностей, емоційно-ціннісним ставленням до світу, інших людей і себе.

Читання завжди відігравало ключову роль у розвитку людства. У сучасному світі воно є необхідним для успіху в освіті, пізнанні, отриманні інформації та професійній діяльності.

Рис.1. Розвиток читацької компетентності

Сучасні технології вимагають від людини значно вищого рівня читацької компетентності, ніж будь-коли раніше. Стрімке зростання обсягу інформації, необхідної для успішного життя та якісного розуміння, робить читання основою освіти та провідною навичкою самоосвіти протягом усього життя.

І як побачили на практиці вчителі Харківщини та інших регіонів, де запровадили дистанційну освіту, під час дистанційного навчання важко утримати інтерес до читання, особливо в початкових класах. Тому вчителі, не зволікаючи, розробляли різноманітні, цікаві, інтегровані та сучасні завдання з читання, щоб не знизився в учнів рівень читацької компетентності.

Щоб виробити достатній рівень темпу читання, а також усвідомлення учнями прочитаного, починаючи з першого класу, працюю над розвитком читацької компетентності молодших школярів, використовуючи цікаві вправи на розвиток читацької компетентності.

На початку кожного уроку читання я приділяю увагу розвитку артикуляції та дихання учнів. Для цього використовую комплекс вправ, який називаємо "артикуляційною зарядкою". Вона включає в себе роботу зі скоромовками, вправи для язика та губ, спрямовані на розвиток мовлення та корекцію звуковимови, складання та промовляння чистомовок, а також вправи на читання складів і слів різними способами (пошепки, губами, голосно, змінюючи темп і ритм). Вправи добираються відповідно до теми уроку. Ці вправи дають змогу налагодити ритмічність дихання дітей, у результаті чого вони навчаються вільно регулювати його при читанні. А це своєю чергою сприяє розвитку навичок читання.

Використовую **завдання на встановлення пропущених слів у реченні**. Дається текст або окремі речення з пропущеними в них словами. Пропуски повинні бути двох видів: а) такі, заповнення яких можливе на основі сформованих мовних штампів; б) заповнення яких можливе лише з урахуванням більш-менш широкого значеннєвого контексту. Ця вправа розвиває здатність одночасно з технікою

читання здійснювати значеннєвий аналіз тексту та постійно залучати розуміння тексту для прочитання окремих фрагментів речення, а також формує вміння висувати контекстно обумовлені гіпотези про значення окремих слів і швидко їх перевіряти на основі одночасного схоплювання цілого речення.

Читання «прихованих» слів. Дитині пропонують картки зі словами, прочитання яких ускладнене різними лініями, штрихами та простими малюнками, які перетинають літери. Ступінь утруднення, обумовлений кількістю ліній і складністю малюнків, добирається індивідуально для кожної дитини.

Можна сказати дитині, що це злий чарівник навмисно замаскував від неї слова, але він, у супереч цій перешкоді, усе-таки повинен прочитати їх, тому що вони, будучи прочитаними, позбавляють злого чарівника сили. Ця вправа (як і три останніх) закріплює в пам'яті дитини зорові цілісні образи літер і їх сполучень, розвиває та вдосконалює вторинну зону потиличної кори лівої півкулі (18-те і 19-те поля Бродмана), нормальне функціонування якої є нейропсихологічною основою сприйняття вербального матеріалу.

Читання пунктирно написаних слів. Пропонуються картки зі словами, літери в яких написані не повністю, а без деяких їхніх частин, однак так, щоб зберігалася однозначність їхнього прочитання. Дитині говорять, що тут були написані важливі для всіх відомості, однак згодом папірус застарів і написані слова частково зруйнувалися; необхідно вилучили з них зміст. Ступінь руйнування літер із кожним разом поступово збільшується.

Читання накладених одне на одне слів. Слова на картках написані так, що одне «слово» «накладається» на інше, перетинається з ним. Повідомляють, що сильний ураган перемішав усі слова, тому дитині (казковому героєві) треба навести порядок і розставити все по місцях. Для цього треба назвати всі змішані слова. Кількість слів, що змішуються, і щільність їхнього накладання одне на одне поступово зростають.

Читання рядків із прикритою нижньою половиною. Чистий аркуш паперу накладають на рядок так, щоб верхні частини літер було добре видно, а нижні не видно (щоб вони знаходилися під аркушем). Після прочитання першого рядка аркуш зсувається так, щоб була прикрита нижня частина другого рядка, потім третього й т. д. Можна також розрізати стару книгу або газету на смужки, а потім у кожному рядку відрізати його нижню частину. Дитині пропонують, незважаючи на таку деформацію, все-таки спробувати прочитати текст. Починати можна з прикриття лише нижньої чверті рядка, поступово збільшуючи прикрите до половини й навіть більше. Зауважимо, що на початкових етапах тренування ця вправа виконується легше та з великим інтересом, якщо для цього використовується текст, із яким дитина вже трохи знайома, а на наступних етапах варто використовувати тексти незнайомі.

Дитина під час своїх власних дій починає чітко усвідомлювати один з основних змістів читання – одержання інформації для регуляції своїх дій.

Одним із ключових аспектів розвитку читацьких навичок у молодших школярів є збагачення словникового запасу. Діти повинні розуміти значення слів, щоб мати можливість усвідомити зміст тексту. Тому я практикую запис нових слів на дошці або ж використання індивідуальних карток для кожного учня, щоб допомогти їм з'ясувати значення незнайомих слів.

Для формування достатнього рівня швидкості та усвідомлення прочитаного в дітей використовую систему ігрових методів із першого класу. Ці методи

заохочують дітей читати більше та частіше як на уроках, так і поза ними. Крім того, на уроках читання використовую різноманітні вебсайти із завданнями для розвитку читацьких навичок (рис.2).

Рис.2. Інтернет-ресурси для розвитку читацької компетентності

У початковій школі читацька компетентність є фундаментом для подальшого навчання. Вона включає в себе не тільки знання про літературу та вміння читати, але й здатність емоційно сприймати твори, аналізувати їх та застосовувати отримані знання на практиці. Розвинена читацька компетентність дозволяє учням не тільки розуміти зміст літературних творів, але й формувати власні цінності та переконання. Саме тому розвиток її є одним із найважливіших завдань початкової школи.

Безумовно, для успішного розвитку дитини необхідно правильно розуміти сутність цього процесу, а насамперед, його залежність від індивідуальних особливостей особистості, швидкості реакції, якості зору, уважності, зосередженості та темпераменту.

Слід пам'ятати, що сучасні діти – це діти нового покоління, які вирости в іншому інформаційному й соціокультурному просторі. Тому традиційні моральні цінності можуть бути для них не завжди зрозумілими та близькими. Їхнє життя має бути наповнене актуальними сенсами, цікавими завданнями та багатими емоційними переживаннями.

Список літератури

1. Жиганова О. Навчання правильного, свідомого, виразного читання. *Початкова освіта*. 2004. № 4. С. 7–9.
2. Карнаух Г. Впровадження інтерактивних методів навчання на уроках читання. *Початкова школа*. 2008. № 11. С. 5–8.
3. Науменко В. О. Формування навичок читання. *Початкова школа*. 1991. № 4. С. 34–38.
4. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах. К.: Магістр. – С, 1997. – 256 с.
5. Шелехова Г. Формування вмінь читати на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2001. № 6. С.4–8.
6. Капська А. І. Як навчити учнів виразно читати. К., 1978. 191 с.
7. Богатир В. Формування навички швидкого читання. *Початкова освіта*. 2005. № 8. С.14–16.